

لولوبی ها

تاریخ دانان زیادی همچون، هنری فیلد، آرتور کسیت، چارلز بارنی و غیره سرزمین آذربایجان را مهد تمدن بشری و سرزمین ظهور انسان متفکر میدانند. این سرزمین پر آب و حاصلخیز از هزاران سال پیش مسکن انسانها بوده است و همواره مهاجرین جدید را نیز به خود جذب کرده است. در کاوشگری هایی که در گنجه، نخجوان و آستارا انجام شده، وسایل زیاد کشاورزی و ظروف سنگی از دوران سنگی بدست آمده است. آثار باستانی که در "قوبوستان" در آذربایجان شمالی در نزدیکی باکو در ساحل خزر پیدا شده است مربوط به ۱۳۰۰۰ سال قبل از میلاد میباشند. علاوه بر آثار تاریخی زیادی که در آنجا پیدا شده (سلاح، لوحه های سنگی، وسایل زندگی،...) تکه سنگهای بزرگی نیز در آنجا وجود دارد که اشکال مختلفی بر آنها حک شده است. این حکاکی ها عبارتند از اشکال حیوانات مختلف، رقص دسته جمعی، قایق و غیره و در نوع خود بی نظیر میباشد. به عقیده خیلی از دانشمندان از جمله پروفیسور **Heredal Thor** باستان شناس نروژی، اشکال حک شده قایق و کشتی در قوبوستان عین شکل های سومری می باشند و ارتباط بین مردم ساکن آنجا ها را با هم ثابت کرده و تصویرهای قایقها در قوبوستان را قدیمیترین تصویرهای پیدا شده قایق در دنیا میدانند. (۱)

به عقیده این گروه از تاریخدانان دسته ای از سومریان هنگام عبور از آذربایجان، مدتی در آنجا ساکن شده و در تکامل تمدن قوبوستان نقش مهمی ایفا کرده اند، خود سومری ها در کتیبه ای بیان میکنند: که آنها از سرزمین کوهستانی در شمالغرب آمده اند و در آنجا کشتیرانی امکان پذیر بود. (۲)

آثاری که شبیه، آثار قوبوستان، و همزمان با آنان هستند از جاهای مختلف آذربایجان جنوبی نیز پیدا شده است، از جمله در منطقه **سونگون و رزقان** در شهرستان اهر که در سال ۱۳۷۶ شمسی توسط محمد حافظ زاده پیدا شدند) پروفیسور ذهتابی، تاریخ قدیم ترکان ایران ص ۱۵۴). قدیمترین اقوام ساکن سرزمین آذربایجان امروزی (استانهای آذربایجان شرقی، غربی، زنجان، اردبیل، همدان، قزوین، و قسمتهایی از استانهای مرکزی، گیلان، کردستان + آذربایجان شمالی) اقوام سومر، سابیر یا ساویر ها، قوتتی ها، لولوبی ها، کنگرها، هوری ها، توروک ها و آذها بودند، زبان همه این اقوام پیوندی یا التصاقی بود. حتی بعضی از پان فارس های سابق مثل **شاپور رواسانی**(۳)، **رقیه بهزادی**(۴) و حامیان پان فارسیسم مثل **گیرشمن**(۵) به این حقیقت اعتراف میکنند. به عقیده تاریخدانان زیادی از جمله م. دیاکونوف، آکادمیک مار، هومتل و غیره زبان آن اقوام لهجه هایی از یک زبان مشترک بودند و آن زبان را زبان " پروتوتورک"؛ پیش ترکی، محسوب میکنند.

ترکی آذری/امروزی حاصل آمیزش و ترکیب زبان اقوام باستانی ذکر شده آذربایجان، با لهجه های دیگر ترکی، که در اعصار بعدی از طریق مهاجرت اقوام جدید ترک، از جمله ایشغوزها(ساکا، ایسکیت)، اوغوزها، قبچاق ها، اویغورها، به آذربایجان، وارد آنجا شده بود، شکل گرفته است. از نظر زبان شناسی زبان ترکی وارث زبان همه این اقوام قدیمی میباشد و به همین خاطر تاریخدانانی چون **ف. هومتل** و غیره، آن اقوام را پروتوتورک مینامند، آن اقوام از ۶۰۰۰ سال ق.م. و حتی زودتر از آن ساکن آذربایجان بودند.

هرودوت، هر چند که اشتباهات زیادی را در تاریخ نویسی مرتکب شده است، در باره مردم آذربایجان میگوید: **سابرها** در هر دو طرف رود آراز (ارس) ساکن

هستند(۶) ، در ترك بودن ساير ها هم، كه كلمه سيبري نيز از نام آنان اقتباس شده است، هيچ تاريخ داني شكي نميكنند. در زمانهاي خيلي قديم، ترکان كه از اقوام زيادي تشكيل شده بودند و در وسعتي از منچوري تا مدیترانه و خليج كنگر(خليج فارس امروزی) زندگي ميکردند نه با نام ترك بلکه با نام ايل و قبایل مختلف خود نامیده مي شدند، هرچند كه قبایلي به اسم قبایل توروك يا ترك نيز در بين آنها بودند، كه بعد از تقريبا ۴۰۰ ميلادی، يعني زمان امپراتوری "گوك تركها" ، كلمه تورک همه گیر شده است

از اقوام باستاني آذربايجان كه بارها موفق به ايجاد دولت هاي مقتدري در سرزمين آذربايجان شدند و در شكل گيري هويت زباني و تباري ترکان امروزي آذربايجان سهم بزرگي دارند ، **لولوبي ها و قوتتي ها** بودند كه از ايل ها و قبایل همناژاد و همزبان زيادي تشكيل شده بودند. اين اقوام در اعصار بعدي در تشكيل دولت هاي **ماننا و ماد** مهمترين نقش را داشتند. پروفيسور **ف.**

اغاسي اوغلي تاريخ شناس مشهور آذربايجاني(شمالي) ، در تحقيقات جديدي عقیده دارند كه لولوبي ها قومي مجزا از قوتتي ها نبودند بلکه شاخه كوچ نشين و كوه نشين اقوام قوتتي را لولوبي ميناميدند. اقوام مذکور در حدود هزاره ششم پيش از ميلاد نخستين موج از مهاجريني بودند كه به سرزمين آذربايجان روي آورده اند . منشأ اين اقوام آسياي ميانه(ترکستان) بود.

لولو در زبان هوري به معني **كوهستاني** و بي علامت جمع در آن زبان ميباشد، و لولوبي به معني **كوهستاني ها** بود. در منابع **اكدي** در هزاره سوم قبل از ميلاد از لولوبي ها با نام **لولوپوم** ياد ميشود و در منابع **آشوري** به آنها **لولوبي** گفته ميشود.(۷)

لولوبی ها از شرق رودخانه دیاله تا دریاچه اورمیه و از آنجا تا قزوین، قم و همدان زندگی می کردند. قوتتی ها در شمال و شمالغرب لولوبی ها زندگی می کردند.

نارام سوئن ، نوه سارگون اول شاه اککدر لوحه معروفش ؛ از غلبه بر لولوبی ها سخن میگوید؛ بر لولوبی های کوهستانی پیروز شدم (۸)

لولوبی ها از نظر نژادی نزدیک به ایلامیان و کاسسی ها بودند. (۹)

در نزدیکی **سرپل ذهاب** که سرحد جنوبی لولوبی ها بود، دو کتیبه سنگی که هر دو مربوط به ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد میباشند پیدا شده است. که یکی از **آنوبانینی Anubanini** ، و دیگری از **Tar-lunni**، **تارلونی** ، دو تا از شاهان لولوبی می باشند. هر دو کتیبه با خط و زبان اککدی نوشته شده اند. کتیبه آنوبانینی در آن طرف مرز در **شیخ خاندان** در عراق پیدا شده است و در آن نوشته ای به این مضمون نوشته شده: **آنوبانینی شاه قدرتمند لولوبی شکل خودو شکل ایشتار (ننه) را در کوه پادیر حک گردانید. کسی که صدمه ای به این اشکال و لوحه بزند به نفرین و غضب آنو، آنوتوم، بئل، رامان، ایشتار، سین و شه مش دچار و نابود شود. (۱۰).**

آنو Anu ، خدایی که آنوبانی در لوحه اش ذکر می کند، در بین النهرین نیز به عنوان خدای بزرگ آسمانی ، که دیگر خدایان از او مدد میگرفتند، از ۳۰۰۰ ق م تا ۷۰۰ ق م در آنجا مورد پرستش بود. **آنو** اسم خدای لولوبی ها همچنین اسم کوهی (**Anoy**) مقدس در شمال **کوههای آلتایی** هست و احتمالاً آن اسم را با مهاجرت خود از آنجا با خود به سرزمین جدیدشان آورده اند. احتمالاً **آنوتوم**

نیز مرتبط با **Anoy** میباشد. **ایشنار، ایستر (اینانا)** اولین بار در بین سومریان آفریده شده و بعد در میان ملل دیگر رایج شده بود. (۱۱)

نقش های حك شده در این کتیبه ها اطلاعات زیادی را راجع به طرز لباس ، دین، و اسلحه های لولوبی ها به ما میدهد. این دو کتیبه از آن جهت مهم هستند که لباس و کلاه لولوبی ها در آن کتیبه ها، با کلاه و لباس **ماننا ها**، **کاسسی ها و ماد ها** ، که هرودت در ۲۵۰۰ سال بعد میکند، کاملاً مثل هم میباشد.. یعنی با تکیه بر آن دو کتیبه باقیمانده از لولوبی ها و نوشتجات هرودت به طور قطعی میتوان هم‌نژادی و هم‌زبانی کاسسی ها، ماننا و مادها را اثبات کرد (۱۲). در لوحه **آنوبانینی** شاه با لباس و کلاه مخصوص ترکان آسیای میانه با تیر و کمان در دست پایش را روی شکم دشمنش که لخت بر زمین خوابیده گذاشته است، و در جلوی شاه " ننه" nana، با لباس مخصوص ایستاده و هشت نفر اسیر را دست بسته با طناب نگه داشته و در دست راست يك حلقه (نشان قدرت و خاکمیت) را به طرف شاه دراز کرده است و بالای آنان شکل آفتاب نقش شده است. بعدها شاهان هخامنشی و ساسانی از آن کتیبه الهام گرفته و در کتیبه هایشان از آن تصویر و حلقه استفاده کردند، و این نمونه ای از یادگیری پارسها از اجداد ترکان است. (عکس این دو کتیبه، تاریخ قدیم ترکان ایران ص ۲۲۳-۲۲۴). شکل تیر و کمان در آن کتیبه ثابت میکند که ملل ترك خيلي قدیمتر از ترکان ایشغوز (ساکا ها) از تیر و کمان استفاده میکردند.

م. دیاکونوف: اثار تاریخی نشان میدهد که لولوبی ها در ۳۰۰۰ سال ق. م. دارای دولت مستقل، تمدن و جامعه مترقی بودند (۱۳). ؟ تحقیقاتی که از طرف دانشمندان صورت گرفته این امر روشن شده است که قیافه ترکانی که در عصر

حاضر در آذربایجان زندگی می کنند با تصاویر و مجسمه هایی که از لولوبی ها و گوتی ها به جای مانده است مطابقت می نماید(خصوصا فرم جمجمه) و این نشان می دهد که با وجود مهاجرت اقوام جدید به آذربایجان در اعصار بعدی، شکل و قیافه ساکنین آذربایجان با ۵۰۰۰ سال اخیر تغییر چندانی نکرده است.

منابع:

۱- ر. رئس نیا، آذربایجان در سیر تاریخ ایران، چاپ ۱۳۶۸ تبریز

۲- م. تقی سیاهپوش، پیدایش تمدن در آذربایجان، صفحه ۳۰۵

۳- ?اپور رواسانی، ?امعه بزرگ شرق، ص، ۳۰۲

۴- رقیه بهزادی، قوم های کهن در آسیای مرکزی و ایران، ص ۲۶۴

۵- گریشمن، ایران از آغاز تا اسلام، ص ۲۸

۶- تاریخ هرودت، ترجمه م.وحید مازندرانی، تهران ۱۳۴۳

۷- پروفیسور ذهتابی، تاریخ قدیم ترکان ایران، ص ۲۲۲

۸- م. دیاکونوف، تاریخ ماد، ص ۲۱۰

۹- م. دیاکونوف، تاریخ ماد، ص ۱۱۰

۱۰- ماد، هخامنشیان، اشکانی، ساسانی-اکبر سرافراز، بهمن

فیروزمند، ۱۳۷۳ تهران، ص ۱۵ / (تاریخ ماد، ص ۱۰۲)

۱۱- ?روفیسور م.ت. ذهتابی، تاریخ قدیم ترکان ایران ، ص ۲۲۲

۱۲- ?رؤفسور م.ت. ذهتابي، تاريخ قديم ترکان ايران ، ص ۲۲۴

۱۳- م. دياکونوف، تاريخ ماد، ص ۱۰۱